

Az én két körútom

1990-ben, nem sokkal az első szabad magyarországi választás után, amelyet az ellenzéki pártok nyertek meg, megindult egy drága kampány: Kereszteljük át az utcákat, a tereket! Így aztán egy őszi reggelen meg kellett állapítanom, hogy a címem már nem Lenin körút 101, hanem, hogy újabban a Teréz körút 47 alatt lakom, anélkül, hogy előzőleg magamra vettem volna egy költözködés fáradalmait. Szülő- és lakóházam házsámának változása abból következett, hogy két Habsburg: Teréz (Mária Terézia) és Erzsébet (Sisi) Ferenc József egy látogatása után kettesben uralták a budapesti Nagykörútnak ezt a részét, amíg Vlagyimir Iljics Lenin el nem vette tőlük. A hatodik kerületet, amelyhez az egykori Lenin körút tartozott, valaha Terézvárosnak hívták, a hetedik kerületet pedig Erzsébetvárosnak. Óvatosságból egy ideig még mindkét nevet, a Terézt is, meg a Lenint is ráírtam a borítékjaimra – egyszer a 101-gyel, egyszer a 47-tel. Elvégre nem lehet tudni, hogy a postás milyen beállítottságú!

Az eddigiekből kitűnik, hogy körúti gyerekként nőttem fel és évtizedeken át laktam a magyar fővárosnak ezen a főútvonalán.

Bár leginkább a hatodik kerületben éreztem magam otthon, és a hetedikben is jól kiismertem magam, a kiruccanásaim gyakran a József körútra vezettek, majd tovább a Ferenc körútra, vagy pedig a másik irányba, a Szent István körútra, amelyet valaha Lipót körútnak hívtak, és csak 1937

óta viseli az első magyar király nevét. Egy átkeresztelés, amelyet klerikális mellézközejei ellenére még a kommunisták is elfogadtak, minthogy a feudális államalapítót objektívan tekintve haladónak tartották. A Margithíd és a Petőfi híd közti, a Dunától a Dunáig érő hatalmas ív számomra gyerekkoromat, ifjúságomat és felnőtt koromat jelképezte – éppúgy, mint a 6-os villamos, a legendás sárga hatos, amely klasszikus formájában három kocsiból állt és számomra a kommunikáció jelképét jelentette.

Ha valaki – mint én – életének felét a budapesti Körúton töltötte el, annak az ország történelméből is valamit el kellett sajátítania. Láttam lakásunk ablakából a szovjet tankokat, hallottam a géppuskák kattogását. A szovjetek a Margithíd hídfőjénél álltak és ágyúkkal lőtték a Ferenc körutát, elsősorban a Corvin mozit, a felkelők katonai központját, no meg célbavették azokat a házakat, amelyeknek a padlásáról Molotov-koktélokot zúdítottak rájuk. Ezt persze a házak homlokzatai ugyancsak megsínylették. Amikor november közepén, már a harcok lecsillapodása után végigmentem a Nagykörúton, megpillantottam az Erzsébet körúton egy házat, amelynek az elülső frontja teljesen leszakadt. Be lehetett látni egy első emeleti jópolgári lakószobába. A falon lógó két kép valószínűleg a lakók nagyszüleit ábrázolta. Az ablak egykori helyén állt a zongora – egyik lábával a levegőben. Mikor néhány évvel később megláttam Salvador Dalí egyik képének a reprodukcióját, nem tudtam benne semmi szürrealizmust felfedezni.

Valamivel távolabb, a Petőfi hídnál egy teherautó álldo-

gált. A soffőr vagy egy tucatnyi embernek – férfiaknak, nőknek, kisgyerekeknek – segített, hogy cókómókjukkal egyetemben felmásszanak a kocsira és helyhez jussanak a már ott ülők közt. Egy jólismert jelenet ezekből a napokból: a teherautó áthajtott utasaival együtt a hídon Budára, majd tovább a szabad nyugati határhoz, ahol akkoriban kétszáz-ezer magyar hagyta el az országot. Az emberek Győrnél vagy Sopronnál kiszálltak és gyalog folytatták útjukat. Közülük sokan évtizedekre szóló búcsút vettek a Nagykörúttól.

Nagynéném, Liza néni 1956 karácsonyán ünnepi vacsorára hívta meg családjunkat: anyámat, nagyanyámat és engem. Négy teríték volt az asztalon, ami azt jelentette, hogy sem lánya, sem veje, nem lesznek ott ezen az estén. Nagyanyám udvariasan érdeklődött Liza néni legközelebbi rokonainak hogyléte után, de kitérő választ kapott: „Ma nem érnék rá, de üdvözölnek benneteket.” Utána egy lukuluszi vacsora következett: rántott csirke sült burgonyával, mákos és diós bejgli. A hangulat feszült volt. Közben Liza néni karácsonyfát gyújtott, megszólalt a telefon. Remegő kézzel nyúlt a kagylóhoz, majd néhány halk mondat után letette és hozzánk fordult: „A gyerekek már Bécsben vannak.”

Másfél évvel később Liza néni családgyejesítés céljából kiutazhatott a lányához, aki már a Német Szövetségi Köztársaságban élt. Engem meghívtak egy bécsi randevúra. A kádári liberalizmus első hullámában minden további nélkül megkaptam a vízumot és 1964 decemberében már az

Opernringen sétáltunk. Liza néni nagy bánatára közben lelkes ifjúkommunista lettem, aki dacosan vonakodott, a nyugati életmód némely előnyét elismerni. De valójában kultúrsokkot kaptam a pompás bécsi belvárostól. Egész nap szabad voltam és az ingem hajtókájára tűzött Lenin-jelvénnel sétáltam a Schottenringtől a Parkringig és vissza. A napi húsz schilling zsebpénzemmél igen takarékosan bántam, legfeljebb egy pár virslit ettem, ittam hozzá egy sinalcót, és így hazautazásom előtt meg tudtam venni a szocialista pártprogram szöveggyűjteményét.

Hosszú sétáim a Ringen meglepően kevés nyomot hagytak emlékezetemben. Persze észrevettem az Operát, a Burgot, nomeg a Gartenbau-mozit, ahol életem első és utolsó James Bond-filmjét láttam: *Oroszországból szeretettel*. Erősen bevésődött az emlékezetembe a Bécsi Közlekedési Művek sztrájkja: A tüntetők csoportjai a Burgringen át vonultak a Szocialista Párt Burgtheater melletti központjához. A sajtóból megtudtam, hogy a munkások Franz Olah szocialista pártvezér leváltása ellen tiltakoztak. A tüntetés békésen zajlott le, az idősebb tüntetők egy számomra ismerős dalt énekeltek: „Ragyogj te lángoló tűzszínű zászló...” Hogy Olah ki volt, hogy saját elvtársai miért fűrták meg, azt nem tudtam meg. Amire azonban még ma is emlékszem, az az utcai tüntetés okozta bizonytalanságom volt egy nyugati országban, valamint a rengeteg rendőr. Nyilván a budapesti Nagykörúttal azonosítottam, ahol nyolc évvel azelőtt egy hasonlóan békés tüntetés véres összetűzésekhöz és tankok dübörgéséhez vezetett.

Szégyenkezve vettem le Lenin-jelvényemet és zsebredugtam.

Közel tizenhat évre rá, 1980 májusában ismét a bécsi Ringen voltam és a Landtmann vagy a Prückl kávéházban iszogattam tejeskávémat. Sokáig tartó utazási nehézségek után ez alkalommal hatvan napos vízumot kaptam kormányomtól. Persze jól tudták, hogy a Nyugaton illegálisan megjelentetett műveim honoráriumából fogok élni – ez volt egy pénzügyileg legyengült, operetté giccsesedett diktatúra nagylelkűsége. Egy rotterdami és nyugatberlini kiruccanástól eltekintve Bécsben töltöttem ezt a két hónapot, kávézgatva adtam egyik interjút a másik után – először élveztem saját, ellenzéki gondolkozásom gyümölcseit, két hónapon át tetszés szerint járhatott a szám. Lakóközösségben laktam néhány barátommal a nyolcadik kerületben, onnan gyalogoltam minden nap a belvárosba és lassacskán megismertem egy metropolis különös struktúráját. Mint egy nagy folyóba torkoló patakocskák, vezetnek a kicsit ferde utcák sugárként a Ringhez. Minden ismerősnek tűnt, még a Ring felé tartó piros villamosok számozása is, mivel a 44-es, a 48-as, a 49-es nálunk is a Nagykörútnál indul. Párhuzamok, amelyek nyilván onnan származnak, hogy Budapest a bécsi mintát követte – éppúgy, mint a hasonló nevű intézmények: Staatsoper (Állami Operaház), Kunsthalle (Múcsarnok), Kettenbrücke (Lánchíd) – és a Burg (Vár), amelynek bejáratát Budán Bécsi Kapunak hívják. Itt megszakad a két város hasonlósága.

A budapesti Nagykörútnak ugyanis nincs meg az a pontos tájékozási rendszere, mint bécsi ikertestvérének – látszólag teljesen rendezetlenül tornyosodnak mögötte a külső kerületek házai és az építészet nem nyújt semmi különöset. A magyar Vár nem a Nagykörúton van, hanem a Duna másik oldalán, a Várhegyen, vagyis nem Pesten, hanem Budán, tkp. egy másik városban, amelynek 1873-ig saját polgármestere volt. A nemzeti büszkeség által hegyyé idealizált budai domb csodálatos illúziót kelt: Aki onnan lenéz a városra, úgy érzi, hogy övé a város! Bécsben ez egészen másképp van. A Duna-csatornának nincs panorámája, maga a folyó pedig elkerüli a belső kerületeket. A hegyek a város szélén domborodnak, hiányzik tehát az a hatás, amely Budapestet óváros, biedermeier és barokk nélkül is látványossá teszi. Egyesíteni kellene a bécsi Ringet a budapesti Várral – az lenne szem-szájnak ingere! Node minek kell egy mesterséges tökéletesség?

A budapesti Nagykörút – valljuk be! – nem tökéletes. Amióta ismerem, állandóan építgetik, átépítik, restaurálják, újabban a síneket cserélgetik. A Margithíd és a Petőfi híd között helyenként villamospótló busz közlekedik, amely a csúcsforgalomban súlyos megpróbáltatást jelent a gyalogosoknak is, az autósoknak is. Ez a fenomén engem minden hazalátogatásom alkalmával irritál, bár tudom, hogy nincsen új a nap alatt. Így volt ez már a 19. század végén, egy hihetetlen gazdasági fellendülés hektikus korszakában, amikor a jöpolgári *Pesti Napló* a Körút miatt panaszkodott:

„Nálunk először kikövezik az utcákat. Ha kész vannak, megállapítják, hogy az egész nem ér semmit gázvezeték nélkül. Tehát felszedik a köveket, elhelyezik a gázcsöveket és ismét kikövezik. Utána kiderül, hogy hiányzik a vízvezeték, tehát ismét felszedik a köveket, elhelyezik a vízvezetéket, majd újonnan kikövezik az utcát, Végülis jegyzőkönyvbe veszik, hogy a kövezés rossz és kezdik az egészet előlről.”

Azt hiszem, ez így megy nemcsak a Körúton, hanem vidéken is, sőt talán az egész világon.